

Dominika Błasiak

Styl życia młodzieży licealnej na przykładzie II LO w Katowicach i I LO w Siemianowicach Śląskich

Chowanna 1, 121-134

2000

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

„Chowanna”	Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego	Katowice 2000	R. XLIII (LIV)	T. 1 (14)	s. 121—134
------------	--	---------------	-------------------	--------------	------------

Dominika BŁASIAK

Styl życia młodzieży licealnej na przykładzie II LO w Katowicach i I LO w Siemianowicach Śląskich

Wprowadzenie

Jednym z pierwszych polskich socjologów, który dokonał całościowej analizy przemian kulturowych wśród młodzieży w Polsce, jest R. Dyoniziak (1965). Praca zbiorowa pod jego redakcją stanowi próbę ukazania niektórych ważniejszych wyników badań nad młodzieżą, przeprowadzonych w latach sześćdziesiątych w różnych regionach Polski. Prócz artykułu R. Dyoniziak (1965, s. 54), wskazującego na niektóre cechy młodzieżowej podkultury, istotne dla problematyki stylu życia młodzieży licealnej będą także te wyniki badań, które opublikowali Z. Bauman (1965, s. 25), B. Olszewska-Dyoniziak (1965, s. 134), J. Mikułowski-Pomorski (1965, s. 158) i M. Trawińska (1965, s. 187). Aspiracje życiowe młodzieży pochodzącej z różnych środowisk, problem przystosowania młodzieży do współczesnej epoki, wyobrażenia zawodowe absolwentów szkół średnich czy upodobania plastyczne młodzieży — oto niektóre z zagadnień będących treścią tego opracowania. Warto również sięgnąć do opisu podkultury młodzieży licealnej (maturzystów), jakiego dokonał R. Dyoniziak w pracy *Młodzieżowa podkultura* (1965). Aby uchwycić istotne różnice kulturowe właściwe młodzieży, autor badał ją na tle wartości, norm i wzorów reprezentowanych przez studentów i ludzi dorosłych.

Tak jak młodzież reprezentuje różne style życia, tak też pozostałe kategorie ludności nie są pod tym względem jednorodne. M. Czerwiński uważa, że we współczesnym społeczeństwie nie ma tylko jednego stylu życia (1978, s. 9). Proces tworzenia się stylu życia jest procesem nadawania formy różnym rodzajom aktywności oraz budowaniem stosunków między nimi.

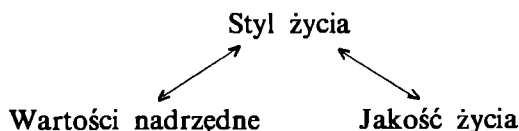
Styl życia — zagadnienia definicyjne

Istnieje wiele definicji pojęcia „styl życia”. Do tych, które dość szeroko a jednocześnie precyzyjnie oddają tę problematykę, należą definicje Z. Tyszkki (1971, s. 105) i A. Sicińskiego (1976, s. 15). Zagadnienie stylu życia wiąże się z pokrewnymi mu dziedzinami, takimi jak: tryb i poziom życia, sposób i jakość życia. Tryb życia to określony rodzaj działalności ludzi, uzewnętrzniania się ich bytowania. Poziom życia natomiast to możliwości ekonomiczne jednostki lub grupy społecznej, uzyskanie określonej ilości dóbr i usług. Poziom życia ma wpływ na realizowany przez jednostkę styl życia. Z kolei sposób życia to całościowy kształt ludzkich zachowań, który obejmuje zachowania w pełni zdeterminowane, oraz wymuszone. Badania stylu życia koncentrują się głównie na znamienych dla danego podmiotu działaniach podejmowanych z wyboru. Przy czym badacze stylu życia interesują przede wszystkim różnicowania występujące w ramach danej zbiorowości. Jakość życia rozumiemy jako wzajemne powiązania dwóch aspektów egzystencji ludzkiej — możliwości pełni rozwoju jednostki ludzkiej oraz zadowolenia życiowego. Problematyka stylu życia obejmuje zasób czasu, pracę, konsumpcję dóbr materialnych, aktywność kulturalną, intelektualną, zachowania rekreacyjne, stosunek do wartości, uczestnictwo w życiu społecznym i religijnym, systemy wartości oraz samoidentyfikację jednostek. Dla problematyki stylu życia kluczowe znaczenie ma pojęcie wzorów społecznych. Wzór społeczny można zdefiniować jako trwałe, regularne zachowania, cechujące określone zbiorowości ludzkie. Wzory społeczne można podzielić na dwie grupy: wzory uznawane (idealne i pożądanego w danej zbiorowości) oraz praktykowane, rzeczywiście występujące.

Zakładając, że styl życia to nie tylko poszczególne działania, ale również ich motywacje, możemy włączyć do stylu życia danej jednostki wartości jako czynniki twórcze. Istnieje wiele definicji pojęcia „wartość”. W definicjach stosowanych w naukach społecznych wartości pojmują się relatywnie, tzn. za wartość uznaje się to, co jest wartościowe dla danego człowieka. Warto tutaj przytoczyć definicję Hanny Świdry (1979, s. 18). Termin „wartość” może funkcjonować w naukach społecznych w trzech różnych

znaczeniach (Świda, 1979, s. 48). W tym sensie wartości można odnaleźć w ludzkich postawach, procesach motywacyjnych czy w osobowości. Andrea Folkierska (1979, s. 95) wyróżniła 9 tzw. typów „czystych”, które zawierają wartości i ich wszystkie możliwe manifestacje. Do nich należą: wartości intelektualne, estetyczne, socjocentryczne, allocentryczne, prestiżowe, materialne, przyjemnościowe, emocjonalne oraz perfekcjonistyczne. Do tej klasyfikacji dodałabym jeszcze wartości religijne.

Styl życia sprzężony jest z „jakością życia”, a także z nadrzędnymi wartościami i celami akceptowanymi przez grupę i jednostki. Powiązania te można przedstawić graficznie.

Powiązania te sprowadzają się do zależności naszych zachowań od dostępnych nam środków do zaspokojenia potrzeb (związanych z jakością życia). Reprezentowany przez nas styl życia może się przyczyniać do wzrostu jakości życia lub jej spadku. Zmiany wartości nadrzędnych pociągają za sobą zmiany stylu życia.

Metoda i organizacja badań

Badania przeprowadziłam na wiosnę 1997 roku na próbie 102 uczniów uczęszczających do dwóch liceów ogólnokształcących: w Katowicach i w Siemianowicach Śląskich. Do badań wybrałam po jednej klasie pierwszej i jednej maturalnej z każdego liceum, w sumie cztery klasy. Badania przeprowadziłam za pomocą techniki ankiety audytoryjnej, w sali szkolnej, podczas oddanej mi do dyspozycji godziny lekcyjnej. Z powodu rozległości problematyki badaniami objęłam tylko niektóre elementy stylu życia młodzieży. Poniżej przedstawiam wyniki tych badań.

Sprawozdanie z badań

Plany związane z przyszłością. Uczniowie klas pierwszych, podobnie jak maturzyści, zamierzają w przyszłości studiować. Uzyskałam odpowiednio 96%

i 100% odpowiedzi twierdzących. Największą popularnością wśród kierunków studiów cieszy się ekonomia, medycyna, informatyka (wyniki zawyżone w klasie o profilu informatycznym), filologia angielska (wyniki zawyżone w klasie z poszerzonym programem języka angielskiego), wychowanie fizyczne, prawo i administracja oraz politechniczny kierunek — marketing i zarządzanie.

Aspiracje i cele życiowe. Twierdzi się często, że aspiracje są w dużym stopniu wyznaczone przez rodzinę i panujące w niej warunki życia. Rodzina stanowi podstawową grupę formułującą pewne normy postępowania i tworzącą hierarchię wartości. Obraz tej hierarchii i treść normy zależą od przynależności i identyfikacji religijnej, wykształcenia rodziców, statusu społecznego członków rodziny, pochodzenia i tradycji rodzinnych, klimatu wychowawczego oraz warunków materialnych rodziny. W badaniach pytałam o treść aspiracji moich respondentów. Otrzymane odpowiedzi pogrupowałam w trzy kategorie. Pierwsza z nich zawierała odpowiedzi reprezentujące aspiracje, które nazwałam „tradycyjnymi” (typowymi dla młodzieży uczącej się w liceum ogólnokształcącym); dla tej grupy młodzieży ważne było zdobycie odpowiedniego poziomu wykształcenia na studiach wyższych oraz założenie rodziny. Oto ciekawsze przykłady takich wypowiedzi:

Chcę być zadowolona z wykonywanej pracy, czyli bycia lekarzem, chciałabym stworzyć ciepły dom i mieć wspaniałą, dużą rodzinę (planuję czworo dzieci), a przy tym wszystkim nie być „kurą domową”, tylko wybitnym specjalistą.

W przyszłości, po skończeniu studiów, chciałbym znaleźć dobrą pracę, założyć rodzinę i mieć gromadkę dzieci.

Chcę mieć wspaniałą rodzinę, ciekawe życie oraz założyć w przyszłości swój własny pakiet cyfrowej telewizji płatnej i kodowanej.

Do drugiej kategorii zaliczyłam odpowiedzi respondentów aspirujących do osiągnięcia wykształcenia, odpowiednich kwalifikacji i sukcesu zawodowego, a więc do wartości prestiżowych, intelektualnych i perfekcjonistycznych. W odróżnieniu od poprzedniej grupy, ci uczniowie nie wspominali o rodzinie lub stawiali życie zawodowe na pierwszym miejscu. Oto przykładowe wypowiedzi:

Myślę, że pragnę osiągnąć w życiu wysokie cele; mieć prywatny zakład, dużo pieniędzy. Myślę, że kobieta powinna być niezależna (np. od męża), mimo iż jest po ślubie.

Chciałabym być „kimś”, ale jeszcze do końca nie jestem pewna kim; mieć dobrą pracę, która dawałaby satysfakcję (o życiu rodzinnym nie myślę).

Chciałabym wiele osiągnąć w dziedzinie muzyki, być dobrym pedagogiem, profesjonalistą. Chciałabym być jak najbardziej aktywna w swojej pracy, a to wyklucza życie rodzinne i towarzyskie.

Jestem typem karierowicza, dlatego na pewno będę dążyć do zrealizowania siebie w pracy — związanej jak najbardziej ze studiami — w której będę najlepsza (pobożne życzenia!), i z której mam nadzieję czerpać korzyści. Oczywiście, chcę mieć rodzinę — ale wiem z doświadczenia, że mogę poświęcić się tylko jednej rzeczy.

Do trzeciej grupy zaliczyłam te odpowiedzi, które trudno jednoznacznie określić. Część z nich dotyczyła aspiracji związanych z wartościami allocentrycznymi, część wartości przyjemnościowych. Oto przykłady takich wypowiedzi:

Chciałabym być kimś ważnym, ale nie skąpym, moim marzeniem jest pomagać ludziom biednym i z tego byłabym dumna.

Robić to, co najbardziej lubię, tzn. aby moja praca nie przeszkadzała mi w zainteresowaniach, podróżować i zwiedzać kraje egzotyczne, zmieniać klimat.

Chciałabym założyć hotel dla zwierząt, dobrze prosperujący i dbający o zwierzęta, a przy nim schroniska dla bezdomnych zwierząt, zapewniające im godne życie.

Dokonując ilościowej analizy, można stwierdzić, że chłopcy i dziewczęta prawie dwukrotnie częściej wybierali pierwszy typ aspiracji, tzn. posiadanie interesującej pracy zawodowej i rodziny, niż drugi typ aspiracji, dotyczący tylko samej pracy zawodowej. Jako cel życiowy licealiści na pierwszym miejscu stawiali życie rodzinne, na drugim — zdobycie wiedzy, wykształcenia, na trzecim miejscu — pasjonującą pracę zawodową. W pytaniu zamkniętym z prekategoryzowanymi odpowiedziami, odnoszącymi się do celów życiowych, najrzadziej wybierano działalność polityczną, kierowanie innymi ludźmi oraz wysokie stanowisko.

Autorytety. Negatywna postawa wobec działalności politycznej ujawnia się w kwestii uznawania współczesnych autorytetów. W swoim kwestionariuszu pytałam nie tylko o autorytety, ale również o ich przeciwieństwo, tzn. o osoby, które dla młodych ludzi nie są wzorami do naśladowania, z którymi zdecydo-

wanie się nie identyfikują. Antywzorcami dla młodzieży są przede wszystkim politycy (86% odpowiedzi).

Wypowiedzi licealistów nie dotyczyły konkretnych polityków, ale „wiecznie kłócących się polityków”, „przywódców krajów, które prowadzą wojny”, „polityków, którzy się obijają”, „tych polityków, którzy opowiadają się przeciw życiu”, „polityków, którzy walczą jedynie o władzę i pieniądze”, „większości polityków rasistów” lub też polityków różnych ugrupowań politycznych. Spośród tych ostatnich respondenci najczęściej wymieniali: Lecha Wałęsę, Aleksandra Kwaśniewskiego, Janusza Korwina-Mikkego, Łukaszenkę i Żyrinowskiego. Trochę mniej niż dwie trzecie ankietowanych potrafiło wymienić osobę godną naśladowania, czyli autorytet, natomiast 39% respondentów nie widziało takiej osoby we współczesnym świecie; najmniej autorytetów wymieniła klasa czwarta liceum katowickiego. Licealiści za swój wzorzec najczęściej uznawali: Jana Pawła II, działacza społecznego — Jerzego Owsiaaka, własnych rodziców, znanych sportowców, takich jak np. Renata Mauer, Marek Kamiński, psychologa Wandę Półtawską oraz muzyków grup młodzieżowych, np. Kasię Kowalską.

Wartości. Z autorytetami zwykle wiążą się systemy wartości. Jednostki, które wzorują się na swym autorytecie, zwykle przyjmują wartości czy też postawy przez nie reprezentowane za swoje. Wartości najczęściej wybierane to: miłość, przyjaźń i rodzina (stanowiły odpowiednio 46%, 30% i 26% wyborów). Drugie miejsce zajęły: praca (19%), szczerłość (12%) i szacunek (12%). Ważne dla młodzieży były również: uczciwość, stabilizacja finansowa, pieniądze, wykształcenie i wiedza, godność, wiara, wyrozumiałość, sukces zawodowy i spełnienie własnych ambicji.

Jeśliby wziąć pod uwagę typy wartości wymienione przez H. Świdę, to wartości, które wyróżnili ankietowani, można poklasyfikować w grupy. Zatem miłość, przyjaźń, szacunek, szczerłość, uczciwość, godność, wyrozumiałość i wiarę zaliczymy do typu wartości allocentrycznych, emocjonalnych i — choć w mniejszym stopniu — religijnych. Dalsze miejsce, w hierarchii moich respondentów, przynależy wartościom prestiżowym i materialnym (stabilizacja finansowa, sukces zawodowy, spełnienie własnych ambicji) oraz wartościom intelektualnym (wykształcenie i wiedza).

Wyobrażenia dotyczące pracy zawodowej. Młodzież postrzega swą przyszłą pracę zarobkową trojako. Po pierwsze, praca powinna zaspokajać potrzebę samorealizacji i ambicje zawodowe. Praca powinna być przyjemnością, podobnie jak nawiązywane w czasie jej trwania kontakty międzyludzkie. Oto przykłady wypowiedzi ankietowanych:

Głównie wiąże się ona z zarabianiem pieniędzy, ale uważam, że powinna ona być przyjemnością, a nie przymusem. Każdy, kto wybiera

pracę, powinien kierować się swoimi zainteresowaniami, a nie chęcią zdobycia jak największego majątku.

Jest to sposób na zapewnienie sobie wysokiego statusu społecznego oraz zapewnienie sobie i swojej rodzinie życia na poziomie. W pracy można spełnić swoje aspiracje i ambicje.

Praca to środek do osiągnięcia satysfakcji i pewnej stabilizacji życiowej. Myślę jednak, że musi mnie zajmować, być wyzwaniem i dawać poczucie zadowolenia z robienia czegoś pożytecznego. Chciałabym być kimś, o kim inni mówią, że wykonuje swoją pracę dobrze, z chęcią i inicjatywą.

Po drugie, praca jest również, zdaniem badanych, pewnego rodzaju „złem koniecznym”, przymusem i ciężkim obowiązkiem. Praca ma być lekarstwem na nudę i sposobem organizowania czasu. Oto przykłady takich wypowiedzi:

Praca jest czymś ciężkim, potrzebnym, zmienia styl życia. Pracę odbieram jako coś oczywistego, co zastępuje nam na późniejszym etapie szkołę.

Jest dla mnie czymś potrzebnym, przymusowym, bo bez pracy nie ma pieniędzy, a bez pieniędzy wiadomo...

Ostatnia grupa respondentów za podstawową funkcję pracy uznaje zdobywanie pieniędzy na swoje utrzymanie i utrzymanie rodziny. Cechami pożądanymi przyszłej pracy zawodowej są: satysfakcja z wykonywanego zajęcia, wysokie zarobki i dobre relacje między przełożonymi a podwładnymi.

Identyfikacja religijna, potrzeby związane z działalnością społeczną. Spośród 102 respondentów wszyscy, z wyjątkiem trzech osób, określili się jako osoby wierzące. Najwięcej z nich (79 osób) modli się i uczestniczy we mszach świętych (73 osoby). W rekolekcjach brało udział 41 osób (co stanowi 18% wyborów). Szesnastu respondentów (na 102 ankietowanych) przyznało, że broni wartości chrześcijańskich w dyskusjach. Tylko trzy osoby słuchają katolickich stacji radiowych. Jeśli chodzi o aktywność społeczną, 31% ankietowanych przyznało, że „raczej” odczuwa potrzebę takiej działalności. Wypowiedzi licealistów uznające działalność społeczną za zdecydowanie potrzebną stanowiły 10% głosów, za zdecydowanie niepotrzebną — 7%. Młodzi ludzie pomagają starszym osobom, np. w autobusie, odwiedzają samotnych w szpitalu, a także organizują imprezy dla dzieci w świetlicach osiedlowych. Pomagają zbierać pieniądze podczas akcji charytatywnych, na domy dziecka, uczestniczą w imprezach, jak np. „Sprzątanie świata”. Często pomagają w szkole, organizują dyskoteki, konkursy i dyskusje. Oprócz tego działają we własnych parafiach, gdy zachodzi taka potrzeba.

Przejawianie się postaw i wartości młodzieży można obserwować na podstawie konkretnych zachowań w życiu codziennym, określonych preferencji czy sposobów spędzania czasu wolnego. Do takich zachowań zaliczyłam: spędzanie dni wolnych od nauki, wakacji, preferowanie czytelnictwa czasopism i literatury, uczestnictwo w rozrywkach kulturalnych, aktywność na polu religijnym, rodzaj zainteresowań oraz zachowania z pogranicza patologii społecznej — picie alkoholu, palenie papierosów, używanie narkotyków.

Czas wolny, uczestnictwo w kulturze. Zainteresowania. Młodzież najchętniej spędza czas wolny w towarzystwie rówieśników (74% ankietowanych), w gronie rodziny najbardziej lubi przebywać 14% respondentów, samotnie lub tylko ze swoją sympatią — po 7% respondentów.

Najczęściej natomiast wolny czas młodzież spędza z rówieśnikami (prawie połowa badanych), w gronie rodziny — 29% respondentów, czyli 15% więcej, niż wynikałoby to z ich chęci. Ze swoją sympatią w wolnych chwilach przebywa 15% badanych, samotnie zaś — 8% licealistów.

Tabela 1

Preferowane i realizowane sposoby spędzania wolnego czasu przez młodzież

Pytanie ankietowe	Sposób spędzania czasu			
	z rówieśnikami	z rodziną	z sympatią	samotnie
Z kim najchętniej spędzasz czas wolny?	74%	14%	7%	7%
Z kim najczęściej spędzasz czas wolny?	48%	29%	15%	8%

Jak wykazały badania, licealiści najbardziej cenią „spotkania z kulturą”: kino, teatr, koncert muzyczny, wystawy plastyczne oraz spotkania i rozmowy z rówieśnikami, które młodzież nazywa „imprezami”. Wśród 102 badanych tylko 11 osób nie uczestniczyło w „imprezach”. Ci respondenci natomiast, którzy lubią tego typu spotkania dzielili się na takich, co chodzą na prywatki, kiedy tylko nadarzy się okazja (stanowili oni 38% badanych), i tych, którzy bywają tam tylko w niektóre weekendy (47%). Inne modele spędzania czasu wolnego, wybrane przez młodych ludzi, to: uprawianie sportu, wyjazd w góry i bierny odpoczynek w domu. Młodzież lubi także czytać, oglądać telewizję, chodzić na mecze piłki nożnej oraz pracować z komputerem. Spośród różnych form aktywności artystycznej młodzież najczęściej zajmowała się muzyką — śpiewem, a także grą na instrumentach. Oprócz tego wielu młodych ludzi interesuje taniec i fotografowanie. Najmniej respondentów (czy też respondentek) interesowało się robótkami ręcznymi oraz recytacją i aktywnością teatralną.

Na moje pytanie: „Czy w ciągu ostatniego miesiąca byłeś w teatrze, na koncercie muzyki poważnej, na operze, na wystawie?“, uzyskałam odpowiedź negatywną od 27% respondentów, którzy nie uczestniczyli w żadnej wymienionej formie aktywności kulturalnej. Spośród pozostałych 73% najwięcej badanych licealistów, bo 34,5%, było w teatrze i na wystawie. W koncertach muzyki poważnej brało udział 25% ankietowanych, natomiast na operze, w miesiącu poprzedzającym badania, było 5% respondentów.

Co jest przedmiotem zainteresowań współczesnej młodzieży? Najczęściej licealiści interesowali się muzyką i sportem. Takie hobby określiłam mianem zainteresowań ogólnych i przeciętnych. Do ciekawszych hobby, które reprezentowała badana przeze mnie młodzież, zaliczyłam grę na instrumencie, zajmowanie się elektroniką, komputerem, tańcem współczesnym, rysunkiem i malarstwem, szkolenie psów, hodowlę kwiatów doniczkowych, posiadanie własnego laboratorium domowego, zainteresowanie ptakami, kulturą innych narodów, polityką, a także pasjonowanie się rajdami samochodowymi, modelarstwo, zbieranie starych fotografii, pocztówek i znaczków. Jedynie sześciu respondentów przyznało się do braku jakichkolwiek zainteresowań.

Czytelnictwo książek. Telewizja i prasa. Ogólnie rzecz biorąc, młodzież lubi czytać. Wśród badanych 87% przyznaje, że lubi czytać książki, 13% — nie lubi. Z uzyskanych odpowiedzi wynika, że istnieją dwie grupy skupiające najwięcej ankietowanych — tych, którzy czytają książki bardzo często, w każdej wolnej chwili, codziennie, oraz tych, którzy czytają nieregularnie, podczas ferii, wakacji, niezbyt często. Obydwie grupy lubią czytać, z tym, że pierwsi to grupa „pasjonatów”, druga grupa to „umiarkowani czytelnicy”.

Licealiści najbardziej cenią książki przygodowe (najwięcej wyborów). Uczniowie klas pierwszych wybierają romanse, książki o miłości (liceum w Siemianowicach) oraz fantastyczne, historyczne i kryminały (liceum w Katowicach). Maturzyści czytają literaturę piękną, książki historyczne, biograficzne, obyczajowe i psychologiczne. Do najbardziej lubianych przez młodzież polskich autorów należą: M. Musierowicz, K. Siesicka, J. Chmielewska, H. Sienkiewicz i A. Kamiński. Z pisarzy zagranicznych najczęściej byli wybierani: W. Wharton, J. Carroll, M. Quist, D. Steel i L. M. Montgomery. Licealiści znacznie mniej znają nazwisk artystów sztuk pięknych: malarzy, rzeźbiarzy, grafików. Tylko jeden uczeń klasy pierwszej liceum siemianowickiego wymienił nazwisko malarza (Vincenta van Gogha). Poważne braki w znajomości tego rodzaju sztuki są szczególnie widoczne, gdy porównamy tę wiedzę z orientacją młodzieży w dziedzinie filmu (młodzież wymieniła 8 nazwisk reżyserów) i muzyki (13 nazwisk muzyków).

Kolejnym zagadnieniem jest oglądanie telewizji. Z powodu braku czasu, szczególnie mam tu na myśli klasy maturalne, młodzież selekcjonuje programy telewizyjne. Jednakże 15% badanych przyznało, że ogląda telewizję

„jak leci”. Oglądaniu telewizji licealiści poświęcają przeciętnie godzinę dziennie w tygodniu; w soboty i niedziele ten czas wydłuża się do 3 godzin.

Ponad połowa ankietowanych, bo 60%, czyta codzienną prasę; reszta licealistów nie czyta ze względu na brak zainteresowania polityką oraz brak czasu. Powodem, dla którego licealiści nie kupują gazet codziennych, jest także możliwość uzyskania wiadomości o świecie z innych źródeł — w tym wypadku z telewizji. Najczęściej czytany dziennikiem przez młodzież licealną jest „Gazeta Wyborcza”, która uzyskała 44% wyborów. Na drugim miejscu plasuje się „Dziennik Zachodni” (33% wyborów), a na trzecim — „Trybuna Śląska” (17%). Oprócz tych gazet respondenci czytają „Rzeczpospolitą”, „Super Express”, „Życie” i „Sport”.

Więcej młodzieży sięga po czasopisma ilustrowane — 91% uczniów przyznało, że czyta tego typu pisma. Średnio przypadają 3 tytuły na jednego ucznia. Jeśli chodzi o rodzaj czasopism, to dają się zauważyć różnice pomiędzy poszczególnymi klasami i szkołami. Uczniowie klasy pierwszej liceum siemianowickiego najchętniej sięgają po najbardziej kontrowersyjne periodyki młodzieżowe. Połowa klasy czyta „Bravo”, „Bravo Girl” i „Popcorn”. W klasie maturalnej tego liceum młodzież najczęściej czyta czasopisma kobiece. Najwięcej wyborów zdobyła „Claudia”, „Naj” i „Dziewczyna”. „Bravo” czytała tylko jedna osoba. Prócz tego uczniowie tej klasy sięgają po „Elle”, „Focus” i „Twój Styl”. Jak widać, 15 i 16-latkowie wolą gazety dla nastolatków, związane z pop-kulturą młodzieżową, 18 i 19-latkowie sięgają już po gazety czytane przez rodziców. W pierwszej klasie liceum katowickiego (jedynej z niewielką przewagą liczebną chłopców) czytane są czasopisma komputerowe (klasa o profilu komputerowym), „Filipinka”, „Dziewczyna”, „Film”, „Wprost”, „Polityka”, „Playboy”. Także znacznie mniej osób czyta czasopisma młodzieżowe typu „Bravo”. Uczniowie klasy czwartej tego liceum interesują się periodykami polityczno-społecznymi, prawie każdy z maturzystów jest czytelnikiem „Wprost” lub „Polityki”. Wśród magazynów kobiecych na czoło wysuwa się „Twój Styl”, „Elle”, „Claudia” oraz „Nowa Fantastyka” dla młodzieży.

Sięganie po alkohol, papierosy i narkotyki. W wyniku badań stwierdziłam, że w klasach pierwszych alkohol pije 39% młodzieży (nie pije 61%), natomiast w klasach maturalnych pije już 75% licealistów (nie pije odpowiednio 25%). Licealiści mają zwyczaj picia piwa w towarzystwie swoich rówieśników, w pubach, na imprezach, podczas rozmów z kolegami. Robią to zwykle raz w tygodniu, ale zdarzają się wypadki, kiedy piją co 2, 3 dni (2 litry tygodniowo). Licealiści mniej spożywają wina, wódki oraz szampana. Te alkohole wypijają sporadycznie i okazjonalnie w czasie imprez towarzyskich, prywatnych, imienin i urodzin, dyskotek, a także podczas uroczystości rodzinnych i „na Sylwestra”. Niepokojący jest fakt picia alkoholu przez młodzież przed koncertami muzyki rockowej oraz przed dyskotekami. Jedna respon-

dentka przyznała się, iż pije w sytuacjach depresyjnych. Powodem picia dla innego respondenta był nudny wieczór w domu. Pewien chłopak napisał: „czasem piję sam przy cichej, ciężkiej muzyce”. Poza tym młodzież łączy z alkoholem wakacje i wyjazdy. Wskazują na to następujące wypowiedzi: „gdy wyjeżdżam gdzieś, to piję prawie codziennie, ale gdy jestem w domu, to kilka razy na miesiąc” — pisze dziewczyna; „w czasie rejsu na Mazurach”, „często na feriach, na wakacjach bardzo dużo”.

Rzadziej niż po alkohol, licealiści sięgają po papierosy. Na podstawie badań stwierdziłam, iż we wszystkich klasach uczniowie palący stanowili mniejszość, a w klasie pierwszej liceum siemianowickiego do stałego palenia żadna osoba się nie przyznała. Podobnie było w klasie pierwszej liceum katowickiego. Tutaj, spośród dwudziestu pięciu respondentów, do palenia przyznały się dwie osoby. W klasach maturalnych paliło papierosy więcej uczniów, bo łącznie w dwóch klasach przypadło 38% palących na 62% niepalących. Pierwszoklasiści zaczęli palić w wieku 11—13 lat; uczniowie klas czwartych później sięgnęli po papierosy niż ich młodszy koledzy, tzn. w wieku 15—16 lat. Spośród 102 respondentów 9 osób przyznało się do próbowania narkotyków. Były to: haszysz, marihuana, amfetamina i LSD.

Wnioski

Wyniki badań można ująć całościowo, określając orientację życiową danej osoby. „Orientacje życiowe” są to cele życiowo ważne oraz środki do ich realizacji, podporządkowane określonej wartości, której przypisuje się sens egzystencjalny. Empiryczny ekwiwalent „orientacji życiowych” nie ma charakteru bezpośredniego, ujawnia się on w preferencjach, wyborach i działaniach człowieka, związanych z formułowaniem i realizowaniem celów życiowych oraz doбором środków do ich realizacji. Modele życia, które są abstrakcyjnymi nośnikami orientacji życiowych, wyróżnione za Ch. Morrisem (*Drugi życia*) przez T. Hejnicką-Bezwińską (1991), można zdefiniować za pomocą następujących orientacji życiowych:

Orientacja minimalistyczna. Charakteryzuje się ona nastawieniem na bez troskie cieszenie się zdrowiem i przyjemnościami życia. Jest wskaźnikiem tzw. małej stabilizacji. Głównym dążeniem staje się zaspokojenie podstawowych (w cywilizowanym świecie) potrzeb materialnych, emocjonalnych i społecznych. Ich zaspokojenie stanowi warunek względnie swobodnego wyboru życia i związanych z nim form aktywności. Jest to typ orientacji o charakterze osobistym, egocentrycznym, powiązanej z samoograniczeniem i uprzedmiotowieniem.

Orientacja na prestiż (znaczenie uzyskiwane dzięki temu, „co się ma”). Ten model oznacza orientację rywalizacyjną, w której kryterium uzyskiwania znaczenia jest posiadanie pewnych dóbr materialnych (lub też określonej klasy tych dóbr), wysoko cenionych w grupie odniesienia jednostki. Porównanie swego stanu posiadania ze stanem posiadania jednostek, które stanowią jej grupę odniesienia i wyznaczają pewien standard posiadania, pozwala jednostce orzekać o swojej wartości i ma wpływ na poczucie własnej wartości.

Orientacja na wycofanie się. Model ten jest objawem wycofania się człowieka z aktywności społecznej. Wycofanie się i pasywność zwykle łączą się z negatywną oceną świata zewnętrznego i możliwości zmiany tego stanu. Samoograniczenie właściwe temu modelowi życia można zatem rozpatrywać również w kategoriach oporu społecznego.

Orientacja perfekcjonistyczna. Model ten zakłada perfekcjonizm w działaniu i pełnieniu funkcji społecznych. Motywy takiej orientacji mogą być motywami intelektualnymi, emocjonalnymi lub moralnymi. Wiązą się jednak zawsze z szacunkiem i uznaniem dla sprawności, doskonałości, z radością działania, pokonywania przeszkód i rozwiązywania zadań. Jest to więc wyraźnie orientacja zadaniowa, preferująca jakość wykonywanych zadań i w tym tkwi jej społeczny sens, a ze względu na skutki może być nazwana nawet orientacją prospołeczną.

Orientacja rywalizacyjna (znaczenie uzyskiwane dzięki temu, „kim się jest”). Jednostka preferująca lub wybierająca ten model życia satysfakcję osiąga wtedy, kiedy porównując się z innymi, może stwierdzić, że jest lepsza (więcej umie, posiada większą władzę, osiąga lepsze wyniki w określonej dyscyplinie sportowej itp.).

Orientacja allocentryczna. W centrum zainteresowania wybierających ten typ orientacji życiowej jest drugi człowiek, a nie grupa czy struktura społeczna lub system społeczny. Orientacja ta łączy się z wrażliwością na potrzeby drugiego człowieka, ze zdolnością rozumienia innych i relacji międzyludzkich, gotowością niesienia pomocy drugiemu człowiekowi.

Orientacja hedonistyczna. To wybór tu i teraz, to unikanie przykrości i cierpień a maksymalizowanie przyjemności. Ceni się życie łatwe i przyjemne, bez napięć i konfliktów. Zgoda na świat „jaki jest” stanowi cenę, jaką płaci się za niechęć do wszelkiego wysiłku i aktywności na korzyść zmian.

Orientacja socjocentryczna. Istotną cechą tego typu orientacji życiowej jest widzenie rzeczywistości w kategoriach systemów i grup społecznych, np. ludzkości, narodu, klasy społecznej. Wskaźnikiem tej orientacji jest gotowość jednostki do zaangażowania się w realizację idei społecznie ważnych dla mniejszych lub większych grup społecznych.

Orientacja konformistyczna. Jest to orientacja, w której jednostka preferuje jako metodę działania „egoistyczny kompromis”. Orientacja ta zakłada, iż

„cel uświęca środki”. Jest ona właściwa systemom totalitarnym, kształtującym tzw. podwójną osobowość.

Orientacja na pracę. Jej ważnym elementem jest czynnik etatystyczny, czyli przekonanie o tym, że uzyskanie pracy (etatu) zapewnia lub powinno zapewnić (niezależnie od jakości wykonywanej pracy) jednostce satysfakcjonującą ją miejsce w strukturze społecznej oraz dostęp do wszystkich dóbr i przywilejów z tym miejscem związanych.

Na przykładzie aspiracji licealistów i pytania o to, kim ankietowani chcieliby być za 10 lat, chciałabym przeanalizować typ orientacji życiowych dominujących u badanej grupy młodzieży. Pragnienie „małej stabilizacji” materialnej oraz zaspokojenie podstawowych potrzeb emocjonalnych, które daje własna rodzina, to elementy orientacji minimalistycznej. Bardzo wysokie aspiracje zawodowe, zarówno wśród dziewcząt, jak i chłopców, tendencje do pogłębiania własnej wiedzy i do podnoszenia kwalifikacji świadczą o występowaniu orientacji perfekcjonistycznej, związanej z nią orientacji na pracę oraz orientacji rywalizacyjnej. Poniżej przytaczam przykłady wypowiedzi, charakteryzujących przyjmowane przez respondentów poszczególne orientacje życiowe:

Orientacja minimalistyczna: „Chciałabym zrobić karierę zawodową, mieć jedno dziecko, męża.”

Orientacja perfekcjonistyczna i orientacja na pracę: „Chcę zdać maturę z jak najwyższą oceną, pomyślnie zdać egzaminy na studia medyczne i dostać się na tę uczelnię, uczyć się całe życie, po ukończeniu studiów zdobywać kolejne szczeble w karierze lekarskiej. Może założyć rodzinę (?)”

Orientacja rywalizacyjna: „Chciałabym być »kimś«, ale jeszcze nie jestem do końca pewna kim; mieć dobrą pracę, która dawałaby satysfakcję (o życiu rodzinnym nie myślę).” Druga wypowiedź: „Przede wszystkim chciałabym osiągnąć określoną pozycję społeczną — zostać dobrą dziennikarką i być zadowolona z pracy, mieć kochającą rodzinę i być osobą lubianą i poważaną.”

Typy orientacji życiowych występujących u ankietowanych można zaobserwować również w odpowiedziach na pytanie „Kim chciałabyś być za 10 lat?” Oto przykładowe wypowiedzi:

[...] chciałabym mieć zrobioną specjalizację i być dobrym lekarzem okulistą bądź skończyć medycynę sądową.

[...] cenionym pracownikiem dobrze prosperującej firmy, przewodnikiem wycieczek, projektantką mody.

[...] dobrym prawnikiem i bardzo dobrym kierowcą rajdowym.

[...] dobrze płatnym pracownikiem.

[...] ojcem rodziny, pracownikiem lub właścicielem dobrze prosperującej firmy.

[...] czołowym informatykiem programistą jakiejś czołowej firmy komputerowej.

Sukces jest ściśle związany z orientacją rywalizacyjną, natomiast satysfakcja łączy się z orientacją perfekcjonistyczną. Obydwie te orientacje są do siebie zbliżone. Równocześnie młodzież nie chce pracować bezinteresownie. Coraz większą rolę odgrywa dla niej dobra, wysoka pensja. Jednak orientacja na prestiż, na to, „co się posiada”, nie jest dla młodzieży najważniejsza. Najbardziej obce badanej przeze mnie grupie młodzieży były: orientacja konformistyczna, socjocentryczna, hedonistyczna i orientacja na wycofanie.

Bibliografia

- Czerwiński M., 1978: *Elementy stylów życia ludności miejskiej. Aspekty ogólne i znamienne różnicowania*. W: *Styl życia. Przemiany we współczesnej Polsce*. Red. A. Siciński. Warszawa.
- Dyoniziak R., 1965: *Młodzieżowa podkultura. Studium socjologiczne*. Warszawa.
- Dyoniziak R., red., 1965: *Młodzież epoki przemian*. Warszawa.
- Folkierska A., 1979: *Typy wartości, ich miejsce i funkcjonowanie w kulturze*. W: *Młodzież a wartości*. Red. H. Świda. Warszawa.
- Hejnicka-Bezwińska T., 1991: *Orientacje życiowe młodzieży*. Bydgoszcz.
- Siciński A., 1976: *Styl życia. Koncepcje i propozycje*. Warszawa.
- Tyszka Z., 1971: *Uczestnictwo w kulturze. O różnorodności stylów życia*. Warszawa.